

DIETZ

DOMSTOLENS DOM (sjätte avdelningen)
den 24 oktober 1996 *

I mål C-435/93,

angående en begäran enligt artikel 177 i EEG-fördraget, från Kantongerecht te Rotterdam (Nederländerna), att domstolen skall meddela ett förhandsavgörande i det vid den nationella domstolen anhängiga målet mellan

Francina Johanna Maria Dietz

och

Stichting Thuiszorg Rotterdam,

angående tolkningen av artikel 119 i EEG-fördraget samt av protokoll nr 2 om artikel 119 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, som är fogat till Fördraget om Europeiska unionen,

meddelar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

sammansatt av avdelningsordföranden G. F. Mancini (referent) samt domarna J. L. Murray och P. J. G. Kapteyn,

* Rättegångsspråk: nederländska.

generaladvokat: G. Cosmas,
justitiesekreterare: avdelningsdirektören H. A. Rühl,

med beaktande av de skriftliga yttranden som har inkommit från:

- Stichting Thuiszorg Rotterdam, genom advokaten E. Lutjens, Utrecht,
- Förenade kungarikets regering, genom J. E. Collins, Treasury Solicitor's Department, i egenskap av ombud, biträdd av N. Paines, barrister,
- Europeiska gemenskapernas kommission, genom M. Wolfcarius och B. J. Drijber, båda vid rättstjänsten och i egenskap av ombud,

med hänsyn till förhandlingsrapporten,

efter att muntliga yttranden har avgivits vid sammanträdet den 18 maj 1995 av: Francina Dietz, företrädd av advokaten A. C. T. Hommes, Rotterdam, Förenade kungarikets regering, företrädd av N. Paines, och kommissionen, företrädd av B. J. Drijber,

och efter att den 13 juli 1995 ha hört generaladvokatens förslag till avgörande,

följande

Dom

- 1 Kantongerecht te Rotterdam har genom beslut av den 18 oktober 1993, vilket inkom till domstolen den 4 november samma år, med stöd av artikel 177 i

EEG-fördraget begärt ett förhandsavgörande avseende flera frågor om tolkningen av artikel 119 i EEG-fördraget samt av protokoll nr 2 om artikel 119 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, som är fogat till Fördraget om Europeiska unionen (nedan kallat protokoll nr 2).

- 2 Frågorna har uppkommit i en tvist mellan Francina Dietz och Stichting Thuiszorg Rotterdam (nedan kallad Thuiszorg) i anledning av hennes anslutning till Pensioenfonds voor Gezondheids-, Geestelijke en Maatschappelijke Belangen (nedan kallad pensionsfonden).
- 3 I Nederländerna är det i princip frivilligt för arbetsgivare och arbetstagare i en viss yrkesgrupp att tillhöra en yrkesbaserad pensionsfond.
- 4 Enligt artikel 3.1 i Wet betreffende verplichte deelneming in een bedrijfspensioenfonds (nederländsk lag om obligatorisk anslutning till yrkesbaserad pensionsfond, nedan kallad BPF-lagen, *Staatsblad* J 121), i dess ändrade lydelse, kan social- och sysselsättningsministern (nedan kallad ministern), på begäran av en yrkesorganisation som han anser vara tillräckligt representativ för en sektor, bestämma att anslutningen till den yrkesbaserade pensionsfonden skall vara obligatorisk för samtliga eller vissa kategorier av arbetstagare i den berörda sektorn. I artikel 16 i denna lag föreskrivs att undantag från den obligatoriska anslutningen kan beviljas genom beslut av ministern eller med stöd av ett sådant beslut.
- 5 I enlighet med artikel 4 i samma lag skall alla framställningar om att göra anslutningen till en yrkesbaserad pensionsfond obligatorisk kungöras i *Nederlandse Staatscourant*, där det även skall anges en tidsfrist inom vilken skriftliga invändningar kan sändas till ministern.

- 6 Francina Dietz var anställd av Thuiszorg och dess instiftare Stichting Katholieke Maatschappelijke Gezinszorg som hemsamarit till äldre personer från den 11 december 1972 till den 6 november 1990. Anställningen var på deltid med en arbetstid om sju timmar i veckan. Den 6 november 1990 fyllde Francina Dietz 61 år och fick då tillträde till ett system för frivillig förtidspensionering, i enlighet med ett avtal som ingåtts med Thuiszorg den 18 juli 1990.
- 7 Med stöd av BPF-lagen gjordes anslutning till pensionsfonden obligatorisk för Thuiszorgs anställda.
- 8 I ett inledningsskede var deltidsanställda som arbetade 40 procent av normal arbetstid eller mindre uteslutna från pensionsfonden. Denna begränsning upphävdes från den 1 januari 1991, för att systemet skulle överensstämma med kraven i rådets direktiv 86/378/EEG av den 24 juli 1986 om genomförande av principen om likabehandling av kvinnor och män i fråga om företags- eller yrkesbaserade system för social trygghet (EGT nr L 225, s. 40). I samband med denna ändring infördes övergångsbestämmelser, enligt vilka arbetstagare som tidigare var uteslutna från pensionsfonden skulle tilldelas ett fiktivt antal pensionsgrundande försäkringsperioder.
- 9 Francina Dietz väckte talan vid Kantongerecht te Rotterdam den 2 december 1992 och gjorde gällande att hon, när hon kom överens med Thuiszorg om sin frivilliga avgång, inte kände till den nära förestående ändringen av reglerna för pensionsfonden och att hon om hon hade gjort det skulle ha skjutit upp sin förtida avgång för att kunna få pension enligt övergångsbestämmelserna. Thuiszorg, som måste ha känt till denna ändring, borde ha informerat henne om den. För övrigt åberopade hon artikel 119 i fördraget för att få en pension grundad på sina anställningsperioder från och med den 8 april 1976, dagen för domen i målet Defrenne (43/75, Rec. s. 455), eller i andra hand från den 17 maj 1990, dagen för domen i målet Barber (C-262/88, Rec. s. I-1889).

- 10 Kantongerecht te Rotterdam beslutade att förklara målet vilande och att begära förhandsavgörande av domstolen avseende samma frågor som Kantongerecht te Utrecht hade ställt i målet Fisscher (C-128/93, Rec. s. I-4583), i vilket dom meddelades den 28 september 1994, med vissa kompletteringar. De fullständiga frågorna lyder på följande sätt:

”1) Omfattas även rätten att vara ansluten till ett sådant yrkesbaserat pensionsystem som är i fråga i detta fall och som föreskrivs av myndigheterna av rätten till lön (till lika lön) enligt artikel 119 i EEG-fördraget?

1) a) Medför följande omständigheter ett annat svar på den första frågan, nämligen

a) det förhållandet att det avgörande skälet för att anta BPF-lagen, förutom socialpolitiska överväganden (inom ramen för ett yrkesgruppsindelad upprättande av pensionsystemet svarar samtliga företag i branschen tillsammans för kostnaderna), bestod i att hindra inbördes konkurrens i branschen;

b) det förhållandet att det i det ursprungliga förslaget till BPF-lagen föreskrevs att anslutningen till en yrkesbaserad pensionsfond automatiskt skulle bli obligatorisk, utan att det dock återfinns en sådan bestämmelse i den slutliga lagtexten (Tweede Kamer 1948-1949 785, nr 6);

c) frågan om Stichting Thuiszorg Rotterdam inte har framställt invändningar mot åtgärden genom vilken anslutning till en yrkesbaserad pensionsfond blev obligatorisk eller om den just har framställt sådana invändningar (vilka ignorerades av ministern);

- d) frågan om Stichting Thuiszorg har genomfört en undersökning bland sina anställda, vars resultat skulle ha kunnat utgöra anledning till att begära undantag eller till att informera de anställda om möjligheten av att beviljas undantag?
- 2) Gäller, vid ett jakande svar på den första frågan, den tidsbegränsning som domstolen införde i domen i målet Barber för en åtgärd i fråga om en sådan pension som det var fråga om i det målet ('contracted out schemes', system som undantogs genom avtal) även rätten att vara ansluten till ett sådant yrkesbaserat pensionssystem som det är fråga om i detta fall och från vilket sökanden har uteslutits?
- 2) a) Gäller, vid ett jakande svar på den första frågan, den tidsbegränsning som domstolen införde i domen i målet Barber för en åtgärd i fråga om en sådan pension som det var fråga om i det målet ('contracted out schemes', system som undantogs genom avtal) även utbetalning av en pension?
- 3) Måste det organ som genomför och administrerar det pensionssystem som tillämpas i ett företag (yrkespensionskassan) tillämpa likabehandlingsprincipen i artikel 119 i EEG-fördraget för det fall systemet görs obligatoriskt enligt lag, och kan den arbetstagare som missgynnas av att principen inte följs direkt stämna pensionskassan som om det handlade om arbetsgivaren?

För att förtydliga frågan kan det finnas anledning att anmärka att Kantongerecht inte är behörig att pröva ett brottmål eller liknande mål, eftersom den måltypen är så betydelsefull att den faller utanför dess behörighet. I förevarande mål är det därför viktigt att veta om sökanden på grundval av sitt anställningsavtal kan stämna pensionskassan.

- 4) Skulle det förhållandet att sökanden på grundval av artikel 119 i EEG-fördraget hade rätt att vara ansluten till den yrkesbaserade pensionskassan från och med ett datum före den 1 januari 1991 följaktligen innebära att hon inte är skyldig att betala de avgifter som hon skulle ha behövt betala om hon tidigare hade kunnat ansluta sig till pensionskassan?

- 5) Är det av intresse att sökanden inte har agerat tidigare för att kräva de rättigheter som hon nu gör gällande?

- 6) Får protokollet om artikel 119 i EEG-fördraget ('Barberprotokollet'), som är fogat till Maastrichtfördraget, samt artikel III, som innehåller övergångsbestämmelser, i förslaget till lag nr 20 890 (lagförslaget om ändring av den artikeln), avsedd att genomföra fjärde direktivet, några följder för bedömningen av förevarande mål, som har anhängiggjorts vid Kantongerecht genom stämning delgiven den 2 december 1992?"

Den första frågan

- 11 Med sin första fråga vill den nationella domstolen i huvudsak veta om rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem omfattas av tillämpningsområdet för artikel 119 i fördraget och därmed av det i artikeln angivna förbudet mot diskriminering. Den vill dessutom veta om svaret på frågan är beroende av syftet med den nationella lagstiftningen, enligt vilken anslutning till ett sådant yrkesbaserat system kan göras obligatorisk dels genom den omständigheten att det i det ursprungliga lagförslaget föreskrevs en möjlighet att göra anslutningen obligatorisk automatiskt, dels genom att arbetsgivaren har framställt invändningar mot beslutet att göra anslutningen obligatorisk och dels genom att det eventuellt har genomförts en undersökning bland arbetstagarna som grund för en begäran om undantag från den obligatoriska anslutningen.

- 12 Domstolen har i dom av den 28 september 1994 i målet Vroege (C-57/93, Rec. s. I-4541) och i ovannämnda dom i målet Fisscher fastslagit att rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat system omfattas av tillämpningsområdet för artikel 119 i fördraget och således av det i den artikeln angivna förbudet mot diskriminering.
- 13 Domen i målet Fisscher rörde en liknande situation som den i målet vid den nationella domstolen, där myndigheterna hade bestämt att anslutningen till det yrkesbaserade systemet skulle vara obligatorisk. Det finns således anledning att undersöka om de omständigheter som den nationella domstolen har anfört i sin fråga kan föranleda en annan tolkning.
- 14 För det första saknar det relevans att syftet med den nationella lagstiftningen, enligt vilken anslutning till yrkesbaserade pensionssystem kan göras obligatorisk, inte endast är socialpolitiskt, utan att lagstiftningen framför allt motiveras av överväganden som avser konkurrensvillkoren inom en bestämd ekonomisk sektor, eftersom tillämpningen — av artikel 119 i fördraget — på sociala trygghetssystem beror på objektiva kriterier som bland annat har preciserats i den ovan nämnda domen i målet Barber.
- 15 För det andra skall den omständigheten inte prövas att det i det ursprungliga lagförslaget föreskrevs att anslutningen till ett yrkesbaserat pensionssystem skulle bli obligatorisk automatiskt, eftersom den nationella domstolen själv har preciserat att en sådan bestämmelse inte återfinns i den slutliga lagtexten.
- 16 För det tredje har frågan om huruvida den berörda arbetsgivaren har framställt invändningar mot den åtgärd som ledde till obligatorisk anslutning till ett yrkesbaserat pensionssystem eller om han har genomfört en undersökning bland arbetstagarna som grund för en begäran om undantag från obligatorisk anslutning, ingen inverkan på tillämpningen av artikel 119. En enskild arbetsgivares beteende kan nämligen inte få effekter på ett system som gäller hela den berörda yrkessektorn.

- 17 Den första frågan skall därför besvaras så att rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem omfattas av tillämpningsområdet för artikel 119 och således av det i den artikeln angivna förbudet mot diskriminering. Denna tolkning är inte beroende vare sig av syftet med den nationella lagstiftning enligt vilken anslutning till ett sådant yrkesbaserat system kan göras obligatorisk eller av den omständigheten att arbetsgivaren har framställt invändningar mot beslutet att göra anslutningen obligatorisk eller av att det eventuellt har genomförts en undersökning bland arbetstagarna som grund för en begäran om undantag från den obligatoriska anslutningen.

Den andra frågan

- 18 Mot bakgrund av svaret på den första frågan skall den andra frågan förstås så att den avser huruvida tidsbegränsningen av rättsverkningarna av domen i målet Barber gäller dels rätten att vara ansluten till ett sådant yrkesbaserat pensionssystem som det är fråga om i målet vid den nationella domstolen, dels rätten för en arbetstagare att erhålla pension om arbetstagaren, i strid med artikel 119 i fördraget, har uteslutits från anslutning till ett sådant system.
- 19 I ovannämnda dom i målet Vroege, punkt 20—27, och i målet Fisscher, punkt 17—24, ansåg domstolen att tidsbegränsningen av rättsverkningarna av domen i målet Barber endast avsåg sådan diskriminering som på grund av undantag som övergångsvis föreskrevs i gemenskapsrätten och som kunde tillämpas på yrkesbaserade pensioner, framför allt på grund av ovannämnda direktiv 86/378 på skäligen grunder kunnat anses som godtagbar av arbetsgivarna och enligt pensionssystemen.
- 20 Vad beträffar rätten att vara ansluten till yrkesbaserade system konstaterade domstolen att det inte fanns några omständigheter som kan anses ha lett till att berörda parter kunnat missta sig i fråga om tillämpligheten av artikel 119. Det är nämligen sedan domen av den 13 maj 1986 i målet Bilka (170/84, Rec. s. 1607) uppenbart att

ett åsidosättande av likabehandlingsprincipen vid erkännandet av en sådan rätt faller under artikel 119 (ovannämnda dom i målet Vroege, punkterna 28 och 29, och i målet Fisscher, punkterna 25 och 26).

- 21 Domstolen tillade att eftersom det inte hade föreskrivits någon tidsbegränsning av rättsverkningarna av domen i målet Bilka kunde den direkta effekten av artikel 119 åberopas för retroaktiva krav på likabehandling avseende rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem, och detta sedan den 8 april 1976, dagen för domen i ovannämnda målet Defrenne. I den sistnämnda domen erkändes för första gången den direkta effekten av den artikeln, samtidigt som denna tolknings rättsverkningar tidsbegränsades (ovannämnda dom i målet Vroege, punkt 30, och i målet Fisscher, punkt 27).
- 22 Domstolen fastslog följaktligen att tidsbegränsningen av rättsverkningarna av domen i målet Barber inte gällde rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem (ovannämnda dom i målet Vroege, punkt 32, och i målet Fisscher, punkt 28).
- 23 Vad beträffar rätten att få pension enligt ett yrkesbaserat system kan det konstateras att den är olösligt förbunden med rätten att vara ansluten till ett sådant system. Anslutningen skulle vara helt utan intresse för arbetstagaren om den inte gav denne rätt till förmåner enligt systemet i fråga.
- 24 Domstolen konstaterade i den ovan nämnda domen i målet Bilka att förmånerna som anställda fick enligt ett yrkesbaserat pensionssystem utgjorde en förmån som arbetstagaren fick av arbetsgivaren på grund av anställningen, i den mening som avses i artikel 119 andra stycket (punkt 22), och drog därav slutsatsen att även diskriminering i fråga om anslutning till ett sådant system omfattades av artikel 119 (punkterna 27 och 31).

- 25 Följaktligen är det, åtminstone sedan den ovan nämnda domen i målet Bilka, uppenbart att artikel 119 innebär ett förbud mot diskriminering vid beviljande av förmåner enligt ett yrkesbaserat pensionssystem som följer av diskriminering i fråga om rätten att vara ansluten till systemet, och att en sådan diskriminering följaktligen inte på skäliga grunder har kunnat anses som godtagbar av arbetsgivarna och enligt pensionssystemen. Härav följer att det i detta fall inte föreligger sådana skäl som föranledde domstolen att i tiden begränsa rättsverkningarna av den ovannämnda domen i målet Barber.
- 26 Det är riktigt att arbetstagare som är anslutna till yrkesbaserade pensionssystem, på grund av tidsbegränsningen av rättsverkningarna av den ovannämnda domen i målet Barber, inte kan åberopa artikel 119 vid viss diskriminering i fråga om förmåner som skulle ha utgått för anställningsperioder före den 17 maj 1990. En sådan begränsning kan dock inte vara befogad då diskriminering vid utbetalning av sagda förmåner är en konsekvens av diskriminering i fråga om rätten att vara ansluten till ett sådant system.
- 27 Slutligen skall det förtydligas att eftersom det i målet Bilka inte föreskrevs någon tidsbegränsning av domens rättsverkningar kan den direkta effekten av artikel 119 åberopas retroaktivt av en arbetstagare som har utsatts för diskriminering i fråga om rätten att få tillträde till ett yrkesbaserat pensionssystem för att erhålla förmåner enligt systemet, och detta sedan den 8 april 1976, dagen för den ovannämnda domen i målet Defrenne.
- 28 Följaktligen skall den andra frågan besvaras så att tidsbegränsningen av rättsverkningarna av domen i målet Barber inte gäller rätten att vara ansluten till ett sådant yrkesbaserat pensionssystem som det är fråga om i målet vid den nationella domstolen och inte heller rätten för en arbetstagare att erhålla pension om arbetstagaren, i strid med artikel 119 i fördraget, har uteslutits från anslutning till ett sådant system.

Den tredje frågan

- 29 Med den tredje frågan vill den nationella domstolen veta om de organ som administrerar ett yrkesbaserat pensionssystem, liksom arbetsgivaren, är skyldiga att följa bestämmelserna i artikel 119 i fördraget och om den diskriminerade arbetstagen kan göra gällande sina rättigheter direkt gentemot dessa administrativa organ.
- 30 Härvid finns det anledning att erinra om att domstolen i den ovannämnda domen i målet Barber, sedan den hade konstaterat att pensioner som utbetalas enligt yrkesbaserade system som undantas genom avtal vilka omfattas av tillämpningsområdet för artikel 119, ansåg att denna slutsats även gäller om systemet är inrättat i form av en trust och ledningen för denna är formellt oberoende i förhållande till arbetsgivaren, eftersom artikel 119 även avser förmåner som indirekt betalas av arbetsgivaren (punkterna 28 och 29).
- 31 Vidare ansåg domstolen i den ovannämnda domen i målet Fisscher att de organ som administrerar ett pensionssystem och som skall tillhandahålla förmåner som utgör lön i den mening som avses i artikel 119 måste följa denna bestämmelse genom att göra allt som faller inom deras behörighet för att säkerställa att likabehandlingsprincipen iakttas på området, och att de anslutna skall kunna åberopa denna princip även gentemot dem. Den ändamålsenliga verkan av artikel 119 skulle minska avsevärt, och det skulle allvarligt kränka det rättsliga skydd som krävs för en faktisk likabehandling, om en arbetstagare endast kunde åberopa denna bestämmelse gentemot arbetsgivaren och inte gentemot de organ som administrerar systemet och uttryckligen har till uppgift att verkställa arbetsgivarens förpliktelser (punkt 31).
- 32 Den tredje frågan skall därför besvaras så att de organ som administrerar ett yrkesbaserat pensionssystem, liksom arbetsgivaren, är skyldiga att följa bestämmelserna i artikel 119 i fördraget och att den diskriminerade arbetstagen kan göra gällande sina rättigheter direkt gentemot dessa administrativa organ.

Den fjärde frågan

- 33 Den fjärde frågan avser huruvida det förhållandet att en arbetstagare kan göra anspråk på en retroaktiv anslutning till ett yrkesbaserat pensionssystem innebär att han undslipper att betala avgifter för den berörda anslutningsperioden.
- 34 I enlighet med vad domstolen fastslog i den ovannämnda domen i målet Fisser innebär inte det förhållandet att en arbetstagare kan göra anspråk på retroaktiv anslutning till ett yrkesbaserat pensionssystem att han undslipper att betala avgifter för den berörda anslutningsperioden.

Den femte frågan

- 35 Med den femte frågan vill den nationella domstolen i huvudsak veta om nationella regler om frister för att väcka talan enligt nationell rätt kan åberopas gentemot arbetstagare som gör gällande sin rätt till retroaktiv anslutning till ett yrkesbaserat pensionssystem eller till utbetalning av en pension.
- 36 Det räcker härvid att erinra om att enligt fast rättspraxis gäller nationella regler om frister för att väcka talan, om det saknas gemenskapsrättsliga bestämmelser på området, även en talan som grundas på gemenskapsrätten, under förutsättning att reglerna inte är mindre fördelaktiga för en sådan talan än för en liknande talan enligt nationell rätt och att reglerna inte i praktiken gör det omöjligt eller orimligt svårt att hävda rättigheter enligt gemenskapernas rättsordning (se bland annat dom av den 9 november 1983, San Giorgio, 199/82, Rec. s. 3595, punkt 12).

- 37 Den femte frågan skall därför besvaras så att nationella regler om frister för att väcka talan enligt nationell rätt kan åberopas gentemot arbetstagare som gör gällande sin rätt att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem eller sin rätt till utbetalning av pension, under förutsättning att reglerna inte är mindre fördelaktiga för en sådan talan än för en liknande talan enligt nationell rätt och att reglerna inte i praktiken gör det omöjligt eller orimligt svårt att hävda rättigheter enligt gemenskapernas rättsordning.

Den sjätte frågan

- 38 Med den sjätte frågan vill den nationella domstolen i huvudsak veta vilken betydelse dels det ovannämnda nationella lagförslaget avsett att genomföra direktiv 86/378, dels protokoll nr 2 kan ha i förevarande mål.
- 39 Vad gäller det nationella lagförslaget räcker det att erinra om att det enligt fast rättspraxis inte ankommer på domstolen att tolka nationell rätt eller bedöma dess verkningar i ett förfarande enligt artikel 177 i fördraget (se bland annat dom av den 3 februari 1977, Benedetti, 52/76, Rec. s. 163, punkt 25). En sådan slutsats gör sig gällande i än högre grad när det bara rör sig om ett lagförslag.
- 40 Vad beträffar protokoll nr 2 fastslog domstolen i den ovan nämnda domen i målet Vroege och i målet Fisscher att detta inte har någon betydelse för rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem. Denna rätt regleras fortfarande av den ovannämnda domen i målet Bilka.
- 41 Av de skäl som angivits vid svaret på den andra frågan gäller samma slutsats vad beträffar rätten att erhålla pension när det gäller en arbetstagare som

i strid med artikel 119 i fördraget har uteslutits från anslutning till ett yrkesbaserat system.

- 42 Den sjätte frågan skall därför besvaras så att protokoll nr 2 varken har betydelse för rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem eller för rätten för en arbetstagare att erhålla pension om arbetstagaren, i strid med artikel 119 i fördraget, har uteslutits från anslutning till ett yrkesbaserat system. Dessa rättigheter regleras fortfarande av domen i målet *Bilka*.

Rättegångskostnader

- 43 De kostnader som har förorsakats av den brittiska regeringen och Europeiska gemenskapernas kommission, som har inkommit med yttrande till domstolen, är inte ersättningsgilla. Eftersom förfarandet i förhållande till parterna i målet vid den nationella domstolen utgör ett led i beredningen av samma mål, ankommer det på den nationella domstolen att besluta om rättegångskostnaderna.

På dessa grunder beslutar

DOMSTOLEN (sjätte avdelningen)

— angående de frågor som genom beslut av den 18 oktober 1993 förts vidare av *Kantongerecht te Rotterdam* — följande dom:

- 1) Rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem omfattas av tillämpningsområdet för artikel 119 i EEG-fördraget och således av det i den artikeln angivna förbudet mot diskriminering. Denna tolkning är inte

beroende vare sig av syftet med den nationella lagstiftning enligt vilken anslutning till ett sådant yrkesbaserat system kan göras obligatorisk eller den omständigheten att arbetsgivaren har framställt invändningar mot beslutet att göra anslutningen obligatorisk eller av att det eventuellt har genomförts en undersökning bland arbetstagarna som grund för en begäran om undantag från den obligatoriska anslutningen.

- 2) Tidsbegränsningen av rättsverkningarna av domen av den 17 maj 1990 i målet Barber (C-262/88) gäller inte rätten att vara ansluten till ett sådant yrkesbaserat pensionssystem som det är fråga om i målet vid den nationella domstolen och inte heller rätten för en arbetstagare att erhålla pension om arbetstagaren, i strid med artikel 119 i fördraget, har uteslutits från anslutning till ett sådant system.
- 3) De organ som administrerar ett yrkesbaserat pensionssystem är, liksom arbetsgivaren, skyldiga att följa bestämmelserna i artikel 119 i fördraget, och den diskriminerade arbetstagaren kan göra gällande sina rättigheter direkt gentemot dessa administrativa organ.
- 4) Det förhållandet att en arbetstagare kan göra anspråk på retroaktiv anslutning till ett yrkesbaserat pensionssystem innebär inte att han undslipper att betala avgifter för den berörda anslutningsperioden.
- 5) Nationella regler om frister för att väcka talan enligt nationell rätt kan åberopas gentemot arbetstagare som gör gällande sin rätt att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem eller sin rätt till utbetalning av pension, under förutsättning att reglerna inte är mindre fördelaktiga för en sådan talan än för en liknande talan enligt nationell rätt och att reglerna inte i praktiken gör det omöjligt eller orimligt svårt att hävda rättigheter enligt gemenskapernas rättsordning.

- 6) Protokoll nr 2 om artikel 119 i Fördraget om upprättandet av Europeiska gemenskapen, som är fogat till Fördraget om Europeiska unionen, har varken betydelse för rätten att vara ansluten till ett yrkesbaserat pensionssystem eller för rätten för en arbetstagare att erhålla pension om arbetstagaren, i strid med artikel 119 i fördraget, har uteslutits från anslutning till ett yrkesbaserat system. Dessa rättigheter regleras fortfarande av domen av den 13 maj 1986 i målet Bilka (170/84).

Mancini

Murray

Kapteyn

Avkunnad vid offentligt sammanträde i Luxemburg den 24 oktober 1996.

R. Grass

Justitiesekreterare

G. F. Mancini

Ordförande på sjätte avdelningen